

Nr 157

Utlåtande i anledning av motioner om sänkt skolålder.

(2:a avd.)

I de likalydande motionerna I: 488 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 618 av herrar *Hedlund* och *Ohlin* har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av förutsättningarna för en successiv sänkning av åldern för inträde i grundskolan eventuellt genom inrättande av en allmän förskola enligt i motionerna angivna riktlinjer samt av de pedagogiska, psykologiska och ekonomiska effekterna av sådana reformer.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från *skolöverstyrelsen*. Se *Bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet kan inte dela motionärernas uppfattning att tiden för en omprövning av skolinträdesåldern nu är inne. Som ett huvudskäl för sin ståndpunkt vill utskottet framhålla, att den vetenskapliga forskningen om den psykiska utvecklingen hos förskolebarn och barn i de lägre skolåldrarna ännu långt ifrån hunnit ge tillräckligt underlag för en bedömning av frågan. En kraftig utveckling av denna forskning är därför inte bara önskvärd — vilket motionärerna också anser — utan en förutsättning för att de många problem, som är förknippade med frågan om skolinträdesåldern, skall kunna bli allsidigt belysta och penetrerade i en utredning av den art motionärerna tänkt sig. Det angelägna i dagens läge är enligt utskottets mening att man inom ramen för den organisation vi för närvarande har successivt bygger ut förskolan i dess nuvarande form och etablerar ett närmare samarbete mellan förskolan och grundskolans lågstadium. Utskottet avstyrker alltså motionerna och hemställer

att riksdagen icke bifaller motionerna I: 488 och II: 618.

Stockholm den 14 november 1967

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Närvarande: se under utlåtandet nr 158.

Reservation

av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Per Jacobsson* (fp), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Wallmark* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Bohman* (h), *Ståhl* (fp), *Mattsson* (cp), *Turesson* (h), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp) och *Westberg* (fp), som anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Utskottet delar motionärernas uppfattning att frågan om vid vilken ålder skolplikten skall inträda nu bör utredas. Redan det förhållandet att vi i vårt land har en högre skolpliktsålder än åtskilliga andra länder ger anledning till frågan om vilka skäl som kunnat och alltjämt kan åberopas härför. Den snabba samhällsutvecklingen har onekligen medfört att 1960-talets barn befinner sig i en helt annan situation än barnen i början av vårt århundrade. Som motionärerna framhållit har dagens sexåring stora möjligheter att nå en snabbare mognad och få en rikare erfarenhetsvärld än barnen ett halvsekel tidigare tack vare moderna kommunikationer, massmedia m. m. Enligt utskottets mening är detta ett tungt vägande skäl för en utredning om skolpliktsåldern. Det finns mycket som talar för att en tidigare skolstart än den nuvarande kan ha många fördelar ur social, medicinsk och psykologisk synvinkel. En stark föräldraopinion torde kräva en utbyggnad av förskolan. Utskottet finner det önskvärt att en sådan kommer till stånd men anser samtidigt att vi just om så sker har anledning att i en utredning ta upp frågan om hur man i framtiden skall ta hand om sexåringarna — i förskolan eller i en efter den ändrade uppgiften anpassad grundskola. Som redan 1957 års skolberedning framhöll har man anledning räkna med att förskolan så småningom införlivas med det allmänna skolväsendet, vilket onekligen skulle medföra påtagliga fördelar i fråga om möjligheten till önskvärd samordning mellan de båda skolformerna.

Under hänvisning till vad sålunda anförts tillstyrker utskottet motionerna och hemställer alltså

att riksdagen med bifall till motionerna I: 488 och II: 618 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning av förutsättningarna för en successiv sänkning av åldern för inträde i grundskolan eventuellt genom inrättande av en allmän förskola enligt i motionerna angivna riktlinjer samt av de pedagogiska, psykologiska och ekonomiska effekterna av sådana reformer.»

Bilaga

**Skolöverstyrelsens yttrande den 9 juni 1967 över motionerna I: 488
och II: 618**

Den fråga som väckts i motionerna I: 488 och II: 618 har i olika delar varit föremål för riksdagens, andra myndigheters etc. uppmärksamhet vid ett flertal tillfällen. SÖ finner det därför lämpligt att inleda sitt yttrande med en relativt detaljerad redovisning av vad som tidigare anförts inom det problemkomplex som motionerna avser, inbegripande även de synpunkter som SÖ själv i förekommande fall tidigare anfört.

1940 års skolutredning uppmärksamade behovet av att vid uppgörande av framtidsprogram för skolan ta större hänsyn till den s. k. förskoleåldern »ej blott ur social utan även och ej mindre ur pedagogisk synpunkt». SU syns därvid i första hand ha tänkt på barn från mindre gynnsam hemmiljö (s. 101—102). Någon utredning verkställdes dock ej, eftersom en särskild kommitté, 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården, var sysselsatt med utredning av ärendet.

1946 års skolkommission hänvisade till denna utredning men ägnade dock frågan en viss uppmärksamhet. SK framhåller sålunda förskolornas praktiska betydelse i samband med skolmognadsavgörandet (s. 142, 186). Man betonar även att många av de uppfostringsuppgifter och mycket av det stoff, som nu måste räknas såsom tillhörande småskolan, med större utvecklingspsykologisk rätt torde böra komma på förskolestadiet (s. 186). SK uttalar sammanfattningsvis att en utbyggnad av förskoleinstitutionerna ligger i linje med kommissionens planläggning för skolväsendet. »Ett närmare pedagogiskt samarbete mellan förskola och de egentliga skolstadierna måste uppmuntras» (s. 187).

SÖ uttalar i sitt utlåtande över 1940 och 1946 års skolutredningar, att den delar utredningarnas uppfattning om behovet av förskoleinstitutioner och om att dessa bör vara frivilliga.

SÖ yttrar i anslutning till SK:s betänkande, att »förskolornas pedagogiska funktion är så framträdande och betydelsefull, att det är fullt naturligt, att förskoleinstitutionerna organisatoriskt anknys till skolväsendet i övrigt, dock utan att därigenom förlora sin egen karaktär. Enligt SÖ:s mening är nämligen särskilt viktigt, att förskoleinstitutionerna, ehuru de har vissa fostringsuppgifter gemensamma med småskolan, icke kommer att inriktas på skolmässig undervisning i vanlig mening utan får behålla sin karaktär av lekskola» (s. 51).

1946 års kommitté för den halvöppna barnavården (Daghem och Förskolor, SOU 1951: 15) anförde under rubriken Anknytningen till skolan (s. 111 ff) att »målet är att förskolor en gång i framtiden skola finnas i sådan utsträckning, att alla familjer, som så önskar, kunna begagna sig av dem». Beträffande anknytningen till den obligatoriska skolan anser kommittén, att starka skäl talar för att barnstugorna (inkluderande såväl förskolor som daghem) sorterar under skolmyndigheterna. Man bör emellertid enligt kommitténs uppfattning slå vakt om att barnstugorna och i synnerhet för-

skolorna inte förlorar sin roll av frivilliga institutioner. SÖ understryker i sitt yttrande (4.1.1952) vikten av ett intimare samarbete mellan förskola och skola och menar att grunden för detta samarbete bör läggas genom en sammankoppling av för- och småskollärarytbildningen.

1958 års förskollärarytbildning (Förskollärarytbildningens organisation, SOU 1960: 33) föreslog likaledes en intimare samverkan och menade att SÖ borde bli tillsynsmyndighet för såväl förskoleseminarierna som daghem, förskolor och eftermiddagshem (kap. 8). SÖ anser i sitt yttrande (29.10.1960), att vad de tre sistnämnda institutionerna beträffar frågan måste ytterligare utredas. »Därvid måste även beaktas de uppgifter som skulle komma att åvila skolstyrelserna och länsskolnämnderna» (s. 14).

Grundskolebetänkandet (SOU 1961: 30) tar under avsnittet Skolmognad (s. 244 ff) upp frågan om ett tidigt omhändertagande av barnen och uttalar, »under dessa förhållanden kommer vi säkerligen icke ifrån att förr eller senare allvarligt överväga inrättandet av förskoleklasser eller att låta barnen börja skolan redan i sexårsåldern» (s. 244). Eftersom beredningen enligt direktiven inte har att syssla med detta problem, uttalas i betänkandet endast vissa allmänna synpunkter på förskoleväsendet. Sålunda konstateras att detta är föga utvecklat och att en viktig uppgift under kommande decennier blir att bygga ut förskoleväsendet, med syfte att så småningom införliva det med det allmänna skolväsendet (s. 244—245, 246).

I remissyttrandena beklagar flera instanser, att direktiven för beredningens arbete icke tillåtit att förskolornas uppgifter och eventuellt inlemmande i det obligatoriska skolväsendet kunnat tas upp till behandling. »Så länge denna anknytning nedåt saknas, kommer skolmognads- och inskolningsproblemen att till vissa delar förbli olösta» (Ln i U län, prop. 1962: 54 s. 114). Ett flertal remissinstanser förordar att förskolan införlivas i det obligatoriska skolväsendet, varvid förskolorna sålunda skulle lyda under skolstyrelserna och SÖ. Ett antal remisser (LO, SACO, TCO, FPU) föreslår tillsättandet av en utredning för snabbhandling av den viktiga förskolefrågan. Enligt SSU bör utbildningskapaciteten dimensioneras efter målsättningen att alla barn efter uppnådda fem år beredas plats i förskola. SÖ pekar i sitt remissyttrande på de möjligheter som stödundervisningen i samband med den första läsundervisningen erbjuder för att bättre tillgodose vissa elevers behov av en mjukare, individualiserad skolstart.

Departementschefen understryker betydelsen av att förskoleväsendet byggs ut och hänvisar bl. a. till prop. 1962: 42 angående en vidgning av förskollärarytbildningen »i syfte att ge förskoleverksamheten bättre betingelser» (prop. 1962: 54 s. 262).

I yttrande över *motion 1964 II: 10* (av herr Larsson i Hedenäset m. fl., lika lydande med motion I: 8) om införande av allmän förskoleundervisning erinrar SÖ i anslutning till motionärernas krav på »kompletterande forskning och försök» om att det tidigare till den pedagogiska institutionen vid universitetet i Stockholm knutna barnpsykologiska forskningsinstitutet från och med 1.7.1964 överflyttas till lärarhögskolan i Stockholm med skyldighet för föreståndaren att meddela undervisning och bedriva forskning avseende förskoleålderns psykologi och pedagogik. SÖ understryker vidare, att samhällets behov av familjestödande verksamhet starkt motiverar en utbyggnad av lekskolor, daghem och fritidshem men anser samtidigt, under hänvisning till utbildningsbehovets totala expansion, »tidpunkten ännu ej vara inne att till utredning uppta frågan om ett generellt tidigareläggande av skolplikten».

I sitt yttrande över *familjeberedningens PM angående utbyggnad av samhällets barntillsyn och departementspromemorian angående ökat statligt stöd till barnstugor* (Socialdepartementet 1965:3 respektive 1965:4) understryker SÖ betydelsen av att förskolefostran för åldrarna 4—7 år så snabbt resurserna det medger kommer alla barn i dessa åldrar till godo. SÖ anför också att enligt dess mening »fyller inte minst de lekskolor som kommit till stånd i landsbygdskommuner ett stort behov». Såsom beredningen menar bör också den integrerade barnstugan kunna tillgodose dessa landsbygdsbehov, särskilt som det skall ankomma på kommunerna själva att avgöra vilken form för organisation, som de med hänsyn till de lokala förutsättningarna föredrar (SÖ:s yttrande 2.2.1966, s. 2).

I sitt yttrande över socialstyrelseutredningens och MCA-utredningens betänkande *Hälso- och socialvårdens centrala administration* (SOU 1965:49) säger SÖ bl. a. att SÖ icke frångått sin tidigare ståndpunkt att förskolorna och — om erfarenheten visar det lämpligt — barnstugeverksamheten bör slämmas under SÖ:s tillsyn. Med hänsyn till de stora uppgifter som ännu sammanhänger med genomförandet av grundskolan, fackskolan och det nya gymnasiet avstår SÖ dock från att framställa något yrkande om att »denna överföring sker i förevarande sammanhang» (SÖ:s yttrande 3.11.1965, s. 2).

I ett svar på fråga angående ökade resurser för förskoleålderns psykologi och pedagogik (II, 25.5.1967, anf. nr 44) anför statsrådet Odhnoff bl. a.: »Familjeberedningen bar i sitt för ett par månader sedan avlämnade slutbetänkande (SOU 1967:8) behandlat frågan om en utbyggnad av den beteendetvetenskapliga forskningen om barn i förskoleåldern. Därvid har beredningen föreslagit, att barnpsykologiska forskningsinstitutet vid lärarhögskolan i Stockholm skall ge ökade resurser för att intensifiera sin forskning rörande utvecklings- och mognadsförlopp under de tidigare barnåren. Familjeberedningens betänkande remissbehandlas för närvarande. När remissbehandlingen avslutas, kommer de av beredningen framlagda förslagen att i vanlig ordning prövas av regeringen.»

I ett svar på en fråga något tidigare under 1967 års riksdag om den av riksdagen år 1964 begärda utredningen om införandet av en allmän förskoleundervisning och om lekskoleverksamhetens utformning kan anses fullgjord i och med familjeberedningens arbete (II, 23.2.1967) säger statsrådet Odhnoff bl. a.: »Jag skall inte gå in på huruvida riksdagsskrivelsen 1964 avsåg 'införandet av en allmän förskoleundervisning'. I vart fall ansåg regeringen, att vad som i varje fall borde utredas var utbyggnadsmöjligheterna för hela barnstugeverksamheten, dvs. såväl lekskolor och fritidshem som i synnerhet dagbarnhem. Detta utredningsarbete har familjeberedningen verkställt. Ett av betänkandena bildade utgångspunkt för den omfattande utbyggnad av barnstugeverksamheten som regeringen föreslog riksdagen i fjol och som redan har kommit igång ute i kommunerna.»

I motionerna I: 85 och II: 116 vid 1967 års riksdag yrkar motionärerna (herr Källstad m. fl.) bl. a. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning om inrättandet under det närmaste budgetåret »av ytterligare professorer i utvecklingspsykologi, särskilt förskoleålderns psykologi och pedagogik». Statsutskottet anför i anslutning härtill »att den av departementschefen förutskickade närmare utredningen rimligen bör komma att behandla även personalfrågor av denna art» samt föreslår att motionerna inte föranleder någon riksdagens åtgärd (SU:s utlåtande nr 51 år 1967).

På grundval av det ovan återgivna finner SÖ, att de nu föreliggande motionernas innehåll på ett flertal punkter redan varit föremål för en ingående granskning av myndigheter och remissinstanser liksom att SÖ själv vid åtskilliga tillfällen varit i tillfälle att ge sin syn på flera av de aktuella frågorna. Här vill SÖ ytterligare anföra följande.

I debatten om tiden för skolpliktens inträde har ibland hävdats, att skolstart vid sex år skulle kunna innebära en tidsvinst på ett år i förhållande till den nuvarande situationen. Den åsikten har framförts, att om eleverna börjar vid sex år skulle skolplikten kunna upphöra vid femton år i stället för nuvarande sexton och samma utbildning ändå ges. Det finns inga klara belägg för att en sådan uppfattning skulle vara riktig. Det faktum att en del barn börjar skolan vid sex år och ändå klarar sig innebär inte att alla skulle kunna göra det. En generell skolstart vid sex år skulle kräva en annan uppläggning av lågstadiets undervisning. Såväl innehåll som metodik måste till stor del ändras. De undersökningar som gjorts tyder för övrigt på att det försprång som vissa barn ibland vinner genom tidig start relativt snart tas igen. Mognaden i olika avseenden kommer olika fort för olika barn. Det finns exempel på att den som börjar senare på kortare tid lärt sig lika mycket som den som börjat tidigare men då kanske inte var mogen de uppgifter som gavs. Det är således tveksamt om man kan vinna ett år i utbildningstid genom att låta skolplikten inträda tidigare.

De skäl som talar för en tidigare skolstart eller i varje fall tidigare kontakt med undervisning i egentlig mening är främst de sociala. Barn som kommer från mindre studievänliga miljöer är ofta handikappade i förhållande till kamrater som växt upp i studievänlig miljö. Detta påverkar i hög grad möjligheterna vid den första inläringen. En bättre förutsättning för en god skolstart skulle barnen få om förskoleorganisationen utbyggdes som SÖ ovan har nämnt.

Vidare kan framhållas att SÖ ägnar stor uppmärksamhet åt skolstartens problem och åt den inskolning som måste förekomma. Det sker bl. a. genom försök med olika slag av inskolning. Man bör framför allt undersöka om det finns ytterligare möjligheter till ett mer flexibelt system för skolstart så att den blir baserad mer på barnens mognad än på deras biologiska ålder.

Enligt SÖ:s uppfattning bör samhället och dess skolmyndigheter i första hand satsa på en snabb utbyggnad av förskoleinstitutionen. Den lokala samordningen och det praktiska samarbetet mellan förskola och lågstadium är därvid av väsentlig betydelse, liksom även en intensifierad forskning rörande förskoleålderns psykologi och pedagogik. Ingen av dessa uppgifter torde emellertid kräva ytterligare utredningar utöver dem som redan gjorts; det viktigaste är i stället ett konkret förverkligande av de intentioner som redan föreligger och för vars genomförande redan avsevärda insatser gjorts men likväl betydande ytterligare resurser behövs. SÖ finner inte skäl att förorda den av motionärerna yrkade ytterligare utredningen.